

Asia: VN/16357/2020

Lausuntopyyntö julkisen hallinnon tiedon laatukriteereistä

Laatukriteerikokonaisuus ja sen vaikuttavuus

Miltä laatukriteerikokonaisuus vaikuttaa?

Avoimen tieteen FAIR-dataperiaatteet – tieto on löydettävissä (findable), saavutettavissa (accessible), yhteentoimivaa (interoperable) ja uudelleen käytettävissä (re-usable) toteutuvat laatukriteerien avulla.

Mittaristoa on kehitetty laajasti, mutta näemme sen monelta osin ongelmallisena tiedon tuottajan näkökulmasta. Kaikkien tavoiteltavien tietojen tuottaminen ei välttämättä ole mahdollista tai prosentuaaliset arviot voivat olla väärinä. Tiedon laatua nämä mittarit eivät tuolloin paranna.

Epäselväksi jäi missä laajuudessa laatukriteeristöä ja mittareita otettaisiin käyttöön. Esimerkiksi hankkeen rahoitustiedot lienevät julkisen hallinnon tietoa. Toisaalta hankkeissa tuotettu tutkimusaineisto ei liene julkisen hallinnon tietoa? Laatukriteereiden käytön arvioimiseksi tarvitaan julkisen tiedon tarkempaa määrittelyä.

Kuinka hyvin laatukriteerit ja mittarit tukevat yhteismitallista tiedon laadun tunnistamista ja siitä keskustelemista julkishallinnossa?

Olennaista on, että mittarit ovat ymmärrettäviä ja toimijoilla on mahdollisuus tuottaa tietoa mittarin vaatimalla tavalla. Esiitetty laatukriteeristö ja mittarit ovat erinomainen keskustelunavaus siitä, miten ne voivat toimia eri tietoaaineistoissa.

Missä yhteyksissä laatukriteeristön mukainen yhteinen tiedon laadun tunnistaminen ja määrittely tukisi julkishallinnon tiedon hyödyntämistä ja avaamista?

Keskitetysti tietoa keräävissä palveluissa laatukriteeristölle ja mittareille on varmasti laatua nostava paikkansa, jos mittareiden avulla on mahdollista kuvata ko. tietoaaineistoa. Laadukas tieto tukee

tiedon avaamista, sen jatkokäyttöä ja myös tiedolla johtamista organisaatioissa. Lisäksi laatukriteeristö ja mittaristo tukee organisaatioita tiedonhallintalain vaatimuksiin vastaamisessa.

Miten hyvin laatukriteeristö ja mittaristo toimisi tiedon laadun parannuksen tukena pidemmällä tähtäimellä?

Organisaatioiden tiedonkeruiden kautta yhteinen tietopohja ja mahdollisuudet kehittää yhteisiä järjestelmiä ovat olemassa. Laatukriteeristö ja mittaristo auttavat myös pitkässä juoksussa siinä, minkä aineiston laadun parantaminen priorisoidaan korkealle ja minkä ei.

Tiedon käyttäjän tulokulma laatukriteeristöön ja mittaristoon

Miltä laatukriteerien ja mittarien kokonaisuus vaikuttaa tiedon käyttäjän näkökulmasta?

Tiedon elinkaarimallin määrittely kriteerien (jäljitettävyyys) avulla on tärkeää tiedon käyttäjälle tiedon luotettavuuden arvioinnin parantamiseksi. Käyttäjän näkökulmasta laatukriteerit eivät kuitenkaan aina kohdenna samanlaisesti ja saattavat estää tiedon siirrettävyyttä, yhdisteltävyyttä ja käyttöä.

Ymmärrettävyys on mittaristossa ainoastaan kielikoodein mitattu. Pitäisikö mittarin kuvata myös erilaisia saavutettavuuden tapoja?

Laatukriteereissä ja mittareissa olisi perusteltua myös huomioida erikseen sisällöllisiä tai oikeusrajoituksia sisältävät aineistot ja niiden käytettävyys (esimerkiksi GDPR:n vaikutus aineistojen esittämiseen). Vahvoilla rajoituksilla tuotettu aineisto menettää merkittävästi (tai täysin) käyttökelpoisuutensa jatkohyödyntämisen kannalta.

Tuottaako se riittävän kuvan yksittäisen tietoaineiston laadusta sen käyttäjän tueksi?

Joissakin tilanteissa laatutietoa voi olla liikaakin. Kaikki käyttäjät eivät välttämättä osaa tulkita kaikkia mittareita. Joissakin tilanteissa kriteeristö ei välttämättä vastaa tiedon laatua koskeviin kysymyksiin.

Koneluettavaksi (tai poimittavaksikin) tarkoitetun aineiston pitää olla myös käyttöoikeusmielessä kunnollista eikä aineistoa tule ”ylisuojeilla”. Suojeukset saattavat johtaa tilanteeseen, joiden vuoksi aineistoa ei käytännössä voi hyödyntää tiedolla johtamisessa taikka koneoppimisen (tekoälysovellusten) opetusdatana. Esimerkiksi Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen-palvelussa tehdyt suojeukset, joissa luvut on pyöristetty 3:lla jaollisiksi sekä pienet luvut on merkitty vieläpä merkkijonolla ”1–4”, estävät datan hyödyntämisen käytön tietyissä tilanteissa.

Tiedon tuottajan tulokulma laatukriteeristöön ja mittaristoon

Miltä laatukriteerien ja mittarien käyttöönotto tiedon avaamisen yhteydessä vaikuttaisi tiedon tuottajan näkökulmasta?

Tiedon elinkaarimallin määrittely kriteerien (jäljitettävyyys) avulla on tärkeää tiedon tuottajalle ja sitä hallinnoivalle taholle tiedon ylläpidon kannalta. Vaatimukset laatukriteereille tulee kuitenkin asettaa jo tietoaaineistojen muodostamisvaiheessa. Niiden soveltaminen jälkikäteen on työlästä ja haastavaa.

Tietoaaineiston itsensä kuvaaminen (riittäväällä tarkkuudella) ilmeisesti oletetaan lähtökohdaksi, koska siihen ei suoranaisesti liity mitään mittaria vaan kaikki mittarit ovat tarkemman tason asioita.

Mitä laatukriteerien ja mittarien käyttöönotto tiedon tuottajan näkökulmasta edellyttäisi?

Mittareiden käytön tulee olla helppoa, nopeaa ja riskitöntä. Ne eivät saa aiheuttaa suurta työkuormaa ja niiden tulee olla yksiselitteisiä. Kaikkien tavoiteltavien tietojen tuottaminen ei välttämättä ole mahdollista tai prosentuaaliset arviot voivat olla vääriä. Tietoaaineistot ovat erilaisia ja yhteen tiukkaan muottiin pakottaminen ei tule kaikkien tietoaaineistojen osalta toimimaan. Tarvitaan lisää hallinnonalojen ja eri toimijoiden välistä keskustelua erilaisten tietoaaineistojen ominaispiirteiden ymmärtämiseksi ja oikeiden käsitteiden ja sopivan mittariston luomiseksi. Laatukriteereissä henkilötietojen käsittelyä ei noteerata ollenkaan.

Esimerkki: Theseus –julkaisuarkistoon tuodaan opinnäytetöitä kaikista ammattikorkeakouluista. Sitä ylläpidetään keskitetysti. Opiskelijat päättävät itse tuovatko opinnäytetyönsä Theseukseen. Joissakin ammattikorkeakouluissa kaikki opinnäytetyöt tuodaan sinne, joissakin on muita tapoja saattaa opinnäytetöistä yleisön saataville. Tietoa siitä mikä on ajallinen tai maantieteellinen kattavuus, ei ole.

Tieteen ja kulttuuriperintöjen parissa toimivilla kirjastoilla on vankka kokemus metadatatyöstä ja kansallisesti ylläpidetyistä tietoaaineistokokonaisuuksista ja niitä tukevista järjestelmistä sekä järjestelmien yhteensovittamisesta. On hyvä, että laatukriteeristöissä on huomioitu kansalliset sanastot ja koodistot. Niidenkin tulee pohjautua kansainvälisiin standardeihin ollakseen käyttökelpoisia laajemmin.

Laatukriteeristön ja mittariston hallinta

Millaiset tehtävät ovat mielestäsi laatukriteeristöä ja mittaristoa ylläpitävän ja kehittävän tahon tärkeimmät tehtävät?

Kansallisesti on saatava käyttöön yksiselitteisesti ja ymmärrettävästi määritellyt käsitteet. Esim. tietoaaineisto määritellään eri yhteyksissä eri tavoin. Ne tulee aina määritellä niin, että käyttäjälle on selvää mitä tietoaaineistolla kulloinkin tarkoitetaan.

On tärkeää, että laatukriteeristöä ja mittaristoa ylläpitävällä ja kehittäväällä taholla on kokonaiskuva suomalaisesta tietoaineistoja hyödyntävästä kehityksestä ja sen määrittelystä, ml. esim. Digivisio ja Avoimen tieteen koordinaatio.

Kansainvälisen standardoinnin kehityksen seuranta ja siihen vaikuttaminen ovat tahon tärkeimpiä tehtäviä. On tärkeää, että laatukriteerit ja mittarit perustuvat kansainvälisesti käytetyille standardeille, joilla voimme rakentaa laajasti yhteensopivia ja ennakoitavasti muuttuvia järjestelmiä ja tietokokonaisuuksia.

Minkälaista tukea ja koordinaatiota odotat tältä taholta?

Eri hallinnonalojen eroavaisuuksien yhteensovittamista, kattavaa viestintää kaikille toimijoille, tukea ja resursseja organisaatioille.

Millainen verkostotoiminta edistäisi laatukriteeristön ja mittariston käyttämistä ja kehittämistä parhaiten?

Verkostossa tulee olla laaja-alainen joukko toimijoita eri hallinnonaloilta ja niiden ulkopuolelta, että eri alojen erityispiirteet ja tarpeet tulevat kehitystyössä huomioiduksi. Tarveperusteiset työryhmät voisivat olla pienempiä ja ketterämpiä.

Ylönen Nina
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry